

รูปแบบการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกาย พื้นบ้านในเขตจังหวัดสุรินทร์

Network Model to Building Integrated Community Enterprise of Local Textiles and Clothing Products in Surin Province

สำเรียม คุมโสระ^{1*}, โกเมท จันทรสมโภชน์², อัมพร พร้อมจิตร์³, อัจฉรา หลาวทอง⁴ และ ภรณ์ หลาวทอง⁵
Samream Khumsora^{1*}, Komate Chantarasompoch², Amporn Promjitr³, Atchara Loatong⁴
and Poranee Loatong⁵

*Corresponding author, e-mail: rream41975842@gmail.com

Received: March 2nd, 2021; Revised: April 29th, 2021; Accepted: April 30th, 2021

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในเขตจังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) การคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนนำร่อง โดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 7 กลุ่ม ผลการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในจังหวัดสุรินทร์ ทำให้เกิดเครือข่ายชื่อ “เครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่า” ซึ่งรูปแบบการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในเขตจังหวัดสุรินทร์ มี 3 องค์ประกอบดังนี้ 1) กลุ่มเครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่า ซึ่งมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนา กลุ่มเครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่าให้มีความเข้มแข็ง ได้แก่ การประสานงาน การสนับสนุนส่งเสริม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการพึ่งตนเองและกันเอง 2) หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน และ 3) ภาครัฐไหมสุรินทร์ ได้แก่ กลุ่มต้นน้ำ (เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม) กลุ่มกลางน้ำ (กลุ่มผู้ทอผ้าไหม) และกลุ่มปลายน้ำ (กลุ่มผู้จำหน่ายไหม)

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบัญชี คณะเทคโนโลยีการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

Lecturer in Major of Accounting, Faculty of Management Technology,
Rajamangala University of Technology Isan, Surin Campus

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาเทคโนโลยีมีเดีย คณะเทคโนโลยีการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

Assistant Professor in Major of Multimedia Technology, Faculty of Management Technology,
Rajamangala University of Technology Isan, Surin Campus

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะเทคโนโลยีการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

Assistant Professor in Major of Management, Faculty of Management Technology,
Rajamangala University of Technology Isan, Surin Campus

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Lecturer in Major of Management, Faculty of Management Science, Buriram Rajabhat University

⁵ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะเทคโนโลยีการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

Lecturer in Major of Management, Faculty of Management Technology,
Rajamangala University of Technology Isan, Surin Campus

คำสำคัญ: เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้าน

Abstract

This research aimed to study of the network model to building integrated community enterprise of local textiles and clothing products in Surin province. The research methodology used participatory action research (PAR). The selecting of the seven pilot community enterprises was made with purposive sampling. The results of network development for local fabric and costume production group in Surin province found that there was a network called “three tribes of Surin silk network” which was network model to building integrated community enterprise of local textiles and clothing products in Surin province that consisted of the following 3 elements, 1) three tribe network which has important factor affecting the strengthening of the three tribes of Surin silk network in coordinating the support of knowledge exchange and self-reliance and each other promotion, 2) governmental organizations which were the department of community development, the local administrative organization, and Rajamangala University of Technology Isan, and 3) Surin silk association which were the upstream group (mulberry agriculturists), midstream group (weaving group), and downstream group (silk distributors)

Keywords: Community Enterprises Network, Local Textiles and Clothing Products

บทนำ

วิสาหกิจชุมชนตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการฤษฎีการ, 2556) วิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนทั่วประเทศ ในปี 2558 มีจำนวน 74,539 ราย การพัฒนาความสามารถในการจัดการและการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนที่ดี สามารถส่งผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต รวมถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการในระดับสูงขึ้น (เจณิภา คงอ้อม, 2561 : 157) เมื่อพิจารณาผลการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน พบว่ามีการเติบโตอย่างช้าๆ วิสาหกิจชุมชนที่มีผลการประเมินศักยภาพอยู่ในระดับดีมีเพียงร้อยละ 32.34 โดยสาเหตุของวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จค่อนข้างน้อย เนื่องจากความไม่เข้าใจในเจตนารมณ์ที่แท้จริงของวิสาหกิจชุมชน ทำให้วิสาหกิจชุมชนเติบโตในเชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพ เนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการการผลิต การจำหน่าย และข้อจำกัดด้านการจัดการความรู้ไปสู่การต่อยอดภูมิปัญญาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ (สมเกียรติ สุทธิธรรการ และคณะ, 2558 : 272)

วิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นองค์กรขนาดเล็กและขนาดกลาง การขับเคลื่อนการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องใช้นวัตกรรม (innovation) เนื่องจากนวัตกรรมสามารถนำพาให้องค์กรก้าวหน้าทั้งทางด้านผลผลิตและ

การบริหารจัดการการผลิต (Edwards *et al.*, 2005 : 1121) นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมเป็นกลไกที่ช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จได้โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมการกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับกลุ่ม การเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมได้ส่วนเสีย ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ ลดค่าใช้จ่ายและสูญเสียเวลา เพิ่มความง่ายต่อการนำไปปฏิบัติและร่วมมือปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ หลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้ง เป็นต้น (Creighton, 2005 : 7) นอกจากนี้การมีเครือข่ายทางธุรกิจภายนอกองค์กรของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) จะสามารถผลักดันผลการดำเนินงานของธุรกิจ SMEs การขยายความร่วมมือในเครือข่าย ความสัมพันธ์ทางธุรกิจ ส่งผลต่อความสามารถในการพัฒนาความได้เปรียบในเชิงแข่งขัน ธุรกิจ SMEs ที่สร้างและรักษาเครือข่ายกับพันธมิตรทางธุรกิจมีผลต่อการเจริญเติบโตของธุรกิจ (Naudé *et al.*, 2014 : 635 - 636)

ประเทศในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะมีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรม หากสามารถสร้างความร่วมมือในภูมิภาคอาเซียนเพื่อการพัฒนาสินค้าเชิงอนุรักษ์และเอกลักษณ์แล้ว จะส่งผลให้เกิดศูนย์กลางการค้าขายสินค้าหัตถกรรมของภูมิภาคอาเซียนเพื่อการขายในตลาดโลกได้ และประเทศไทยถือเป็นประเทศหนึ่งที่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งในเอเชีย ทำให้มีอัตราการเติบโตของนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศมาสู่ไทยสูงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้การค้าขายสินค้าหัตถกรรมซึ่งสินค้าเชิงสัญลักษณ์หรือสินค้าเอกลักษณ์ของไทยยังเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างต่อเนื่องเช่นกัน (อ้นยมัย เจียรกุล, 2557 : 184) ซึ่งอาชีพการทอผ้าไหมของประชาชนในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 (เฉพาะกลุ่มนครชัยบุรีนทร์ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์) มีเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและผู้ผลิตผ้าไหม จำนวน 51,531 คน มีมูลค่าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไหมของกลุ่มจังหวัดฯ ในปี พ.ศ. 2559 มีมูลค่า 8,621.42 ล้านบาท (กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1, 2561) ในจังหวัดสุรินทร์ จะพบเห็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์เกี่ยวกับการทอผ้าไหม เกือบทุกพื้นที่ของจังหวัด ส่งผลให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่เป็นประเภทผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกาย เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ซึ่งได้รับการแนะนำและสนับสนุนการรวมกลุ่มจากหน่วยงานภาครัฐ สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เป็นสุภาพสตรีหรือมาจากกลุ่มแม่บ้านชุมชน ส่วนใหญ่จัดตั้งมาเป็นเวลานานเกิน 10 ปี มีสมาชิกกลุ่มละ 20 - 30 ราย สถานที่จัดตั้งในชุมชนที่อาศัยอยู่ มีทุนดำเนินการมาจากการระดมทุนจากสมาชิก และภาคีเครือข่ายที่สนับสนุนจากกลุ่มโอท็อปจังหวัดและหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง (ภรณ์ หลาวทอง, 2558 : 134 - 135) แต่ยังเป็นารรวมกลุ่มกันแบบหลวมๆ ขาดความเข้มแข็งและยั่งยืน ขาดการดำเนินการและการบริหารจัดการที่ต่อเนื่องของสมาชิกในกลุ่ม องค์กรความรู้หรือองค์ประกอบของการรวมกลุ่มยังไม่สมบูรณ์

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว จึงทำให้เกิดการศึกษา การบริหารจัดการที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืนจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มทอผ้าอื่นๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงภูมิปัญญาในการทอผ้า การเรียนรู้ด้านอื่นๆ และเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน สร้างรายได้ สร้างอาชีพ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ อาจนำไปสู่องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องรูปแบบการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการ ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในเขตจังหวัดสุรินทร์ ที่เข้มแข็งและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการ ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในเขตจังหวัดสุรินทร์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) ซึ่งเป็นการบูรณาการการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research: AR) และการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory research: PR) โดยที่ให้นักวิจัยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิจัย ตั้งแต่กระบวนการกำหนดปัญหา หาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือการพัฒนา วางแผนการดำเนินการ เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปและอภิปรายผลร่วมกัน โดยพัฒนาแนวทางการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ ดังนี้

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็น (non - probability sampling) เพราะไม่ทราบจำนวนประชากรที่แท้จริง โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ดุลพินิจและการตัดสินใจของนักวิจัยที่มีความรอบรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์เป็นหลัก ได้แก่ ผู้นำและตัวแทนสมาชิกกลุ่ม จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์การทอผ้าพื้นบ้านในจังหวัดสุรินทร์ ชนิดพันธุ์ เขมร กูย ลาว จำนวน 7 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มสตรีปลูกหม่อนเลี้ยงไหมทอผ้าบ้านสมบุรณ์ 2) กลุ่มผ้าไหมพื้นเมืองของชาวกูย 3) กลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าไหมบ้านตาโสร 4) กลุ่มผ้าไหมบ้านโพธิ์ทอง 5) กลุ่มทอผ้าไหมพื้นเมืองและเสื่อกูย 6) กลุ่มทอผ้าไหมบ้านประทัดบุ และ 7) กลุ่มแม่บ้านแกใหญ่ กลุ่มละ 5 - 7 คน รวมทั้งสิ้น 45 คน อีกทั้งยังมีข้อจำกัดเรื่องของเวลาและค่าใช้จ่าย

กระบวนการสำหรับการคัดเลือกวิสาหกิจชุมชนนำร่อง โดยการลงพื้นที่เฉพาะและใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มย่อยและสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสร้างความเข้าใจ ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการเข้าร่วมกิจกรรมและกระบวนการของวิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทของกลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผ่านกระบวนการ การสนทนากลุ่ม (focus group) ซึ่งเป็นรูปแบบของการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยแบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม กลุ่มละ 5 – 7 คน สำหรับ การสัมภาษณ์ (interview) จะใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการจดบันทึกบันทึกเสียง ด้วยเครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายภาพสำหรับถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

1. การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (appreciation influence control : AIC) เป็นเทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ที่การระดมสมองทำให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหา ชัดจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่างๆ งานที่ได้จากการประชุมมาจากความคิดของทุกคน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้

1.1 การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แบ่งกลุ่ม เพื่อสนทนากลุ่ม (focus group) และการสัมภาษณ์ (interview) วิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT analysis) ศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชนและปัญหาที่กลุ่มประสบอยู่

1.2 การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การสร้างทีมงาน (team building) เพื่อสร้างความคุ้นเคย ความสามัคคี ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันเป็นทีม รวมทั้งการกำหนด โครงสร้างบทบาทของกลุ่ม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการประสานงานกลุ่ม

2. การกำหนดรูปแบบการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการ ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในเขตจังหวัดสุรินทร์

การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แบ่งกลุ่ม เพื่อสนทนากลุ่ม (focus group) และการสัมภาษณ์ (interview) เพื่อกำหนดรูปแบบการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการ ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในเขตจังหวัดสุรินทร์ และการจัดทำข้อตกลงร่วมกัน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือ กิจกรรม 3 ด้าน ประกอบด้วย การสนับสนุนส่งเสริม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประสานงาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการมาจัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ ตีความ โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (typological analysis) แบบไมใช่ทฤษฎี คือ การจำแนกข้อมูลที่จะวิเคราะห์ตามความเหมาะสมกับข้อมูล ซึ่งอาจใช้สามัญสำนึก หรือประสบการณ์ของผู้วิจัย ผู้วิจัยจะจำแนกข้อมูลเป็นชนิดต่างๆ ตามประเภทที่ผู้วิจัยสังเกต จากนั้นจะพิจารณาความสม่ำเสมอของการเกิดของข้อมูลต่างๆ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการอธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์ ในการจำแนกข้อมูลเป็นชนิดทั้งโดยใช้หรือไม่ใช้กรอบแนวทฤษฎีนี้ ผู้วิจัยจะได้กำหนดหน่วยวิเคราะห์ให้แก่ข้อมูลด้วย (เน่งน้อย ย่านาวรี, 2553)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการ ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในเขตจังหวัดสุรินทร์ ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในจังหวัดสุรินทร์ จากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (AIC) เป็นการระดมสมองเพื่อวิเคราะห์ SWOT เพื่อเข้าใจสถานการณ์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ผู้ที่เกี่ยวข้องในการรวมกลุ่มเครือข่ายกันในครั้งนี้ พบว่า

จุดแข็ง (strengths) ได้แก่ 1) เป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไหมพื้นเมือง 2) เป็นผ้าย้อมสีธรรมชาติ สีไม่ตก 3) วัตถุดิบสำหรับการผลิตบางส่วนสามารถหาได้จากท้องถิ่น 4) สินค้ามีชื่อเสียงด้านคุณภาพ 5) ผู้ผลิตมีความรู้ มีความสามารถ และประสบการณ์การผลิตผ้า 6) มีผู้รู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พร้อมถ่ายทอดองค์ความรู้ และ 7) มีความสามัคคี เกื้อกูลกัน

จุดอ่อน (weaknesses) ได้แก่ 1) ขาดเครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับการเตรียมเส้นไหม 2) ใช้ระยะเวลาการผลิตสูง และ ต้นทุนการผลิตสูง 3) ส่วนแบ่งทางการตลาดไม่สูง 4) ขาดคนที่มีความรู้และความสนใจ มาสืบทอด ทำให้ขาดการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นจุดเด่นของชุมชน และการทอผ้าด้วยมือตามแบบดั้งเดิมนั้นจะสูญหายไป หากไม่ได้มีการอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาได้ทันกาล 5) ขาดแคลนแรงงาน 6) ขาดการประชาสัมพันธ์ สินค้า และ 7) การสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ต่อเนื่อง

โอกาส (opportunities) ได้แก่ 1) กระแสนิยมการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติ 2) บุคคลทั่วไปให้ความสนใจต่อสินค้าจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ 3) ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิสาหกิจชุมชน

อุปสรรค (treats) ได้แก่ 1) การขาดบุคคลและสถานที่สำหรับการอำนวยความสะดวกทาง การตลาดของสินค้าจากกลุ่ม 2) ขาดทักษะทางด้านภาษาต่างชาติและการติดต่อสื่อสาร และ 3) เทคโนโลยีที่ สามารถนำไปใช้ประโยชน์กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีน้อย

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ข้างต้น พบว่า จุดร่วมของการรวมเครือข่าย คือ ผลผลิตเป็นภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่มีอัตลักษณ์ตามชาติพันธุ์ ซึ่งมีความโดดเด่นจากไหมพื้นเมือง และย้อมสีธรรมชาติ ผู้ผลิตเป็นช่างฝีมือทอผ้า ที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นได้ นำไปสู่การวิเคราะห์กลยุทธ์และโครงการ/ กิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ซึ่งลักษณะการบูรณาการของเครือข่ายนั้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคนิคในกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ของแต่ละพื้นที่และชาติพันธุ์ และเป็นการตกลง คู่ค้าและร่วมค้าด้วยกัน ส่งเสริมสนับสนุนกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน

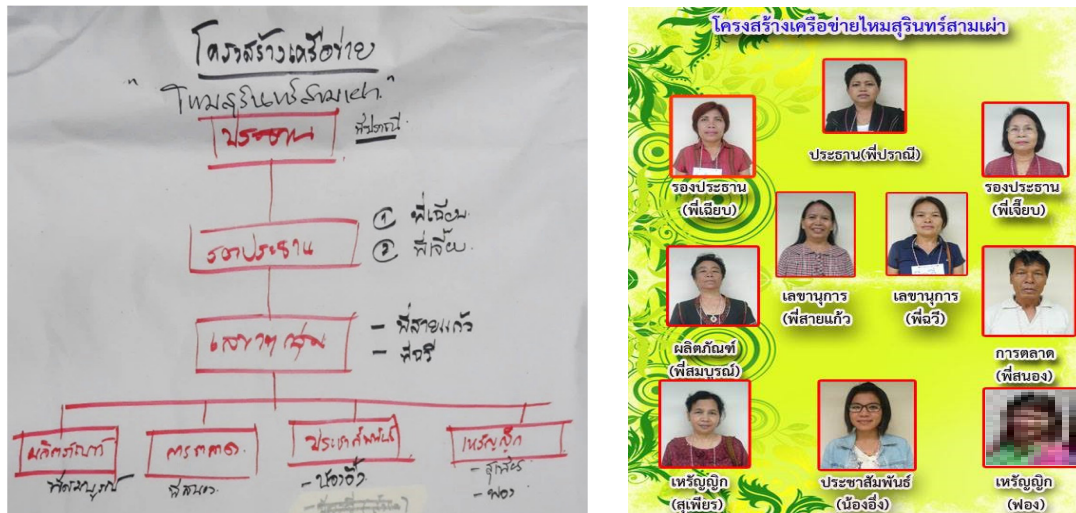
นอกจากนี้จากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการการสร้างทีมงาน (team building) ได้เกิดขึ้นใน กระบวนการวิจัย เพื่อสร้างกระบวนการในการทำให้กลุ่มที่เข้าร่วมเครือข่ายเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทั้งในระดับ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความสัมพันธ์ร่วมกันทั้งกลุ่ม พัฒนาความสัมพันธ์ให้ดียิ่งขึ้นจนเกิดการทำงาน ร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสามารถมีเป้าหมายร่วมกัน มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน ตลอดจนสร้างความสามัคคี กันได้เป็นอย่างดีที่สุด กระบวนการสร้างความสัมพันธ์นั้นมีหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เพื่อ สร้างความคุ้นเคย ความสามัคคี ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันเป็นทีม/เครือข่าย รวมทั้งการกำหนด โครงสร้างบทบาทของกลุ่ม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการประสานงาน กลุ่ม กิจกรรมที่เกิดขึ้นในการสร้างทีมงานเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็ง คือ การศึกษาดูงานระหว่างกลุ่ม ได้เกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกิจกรรมดังกล่าว

จะเห็นว่าการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (AIC) เป็นการระดมสมอง เพื่อจัดตั้งเครือข่าย วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในจังหวัดสุรินทร์ขึ้น ผลที่ได้จากการระดมสมองจึงได้ ชื่อว่า “เครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่า” โดยเป็นการบูรณาการเครือข่ายจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์การทอ ผ้าไหมพื้นเมืองของจังหวัดสุรินทร์ทั้ง 3 ชาติพันธุ์ อันได้แก่ เขมร กูย ลาว ตั้งแต่การวิเคราะห์ SWOT เพื่อวิเคราะห์ สถานการณ์ หากจุดร่วมกันของแต่ละกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ และกำหนดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้การ ดำเนินงานต่อเนื่องและการสร้างเครือข่ายสร้างสัญลักษณ์หรือโลโก้ ตราสินค้าที่จะนำเสนอในรูปแบบของเครือข่าย คือ โซด (SOD) ที่จะป็นองค์ประกอบในส่วนของบรรจุภัณฑ์ทุกกลุ่มจะนำไปใช้เพื่อประชาสัมพันธ์เครือข่าย ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 เครื่องหมายการค้า “เครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่า” คำขอเลขที่ 1028636
ในบรรทัดที่ 1 ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของเครือข่าย

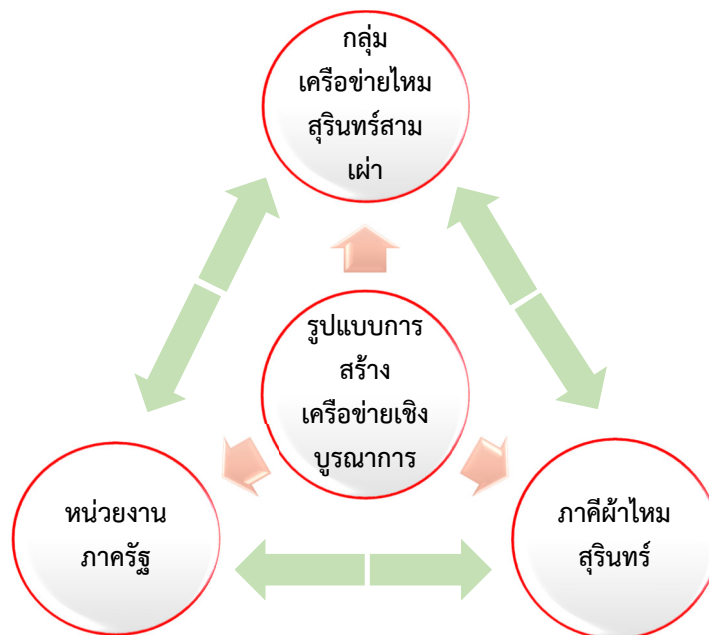
จากการสนทนากลุ่ม (focus group) ส่งผลให้บรรยากาศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มวิสาหกิจเป็นไปด้วยความราบรื่น ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนากลุ่ม เนื่องจากผู้เข้าร่วมการสนทนาจะมีมุมมองที่แตกต่างกัน และสามารถอภิปรายเหตุผลได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังเกิดการยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่ม ผลจากการสนทนากลุ่มทำให้ได้โครงสร้างเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในจังหวัดสุรินทร์ จากการเลือกตั้งและโหวตเสียงตัวแทนกลุ่มทั้ง 7 กลุ่ม จากดุลยพินิจของสมาชิก ในการพิจารณาศักยภาพ ความรู้ความสามารถ และความเหมาะสม สรุปผลการระดมความคิดของผู้เข้าร่วมประชุม ทำให้ได้โครงสร้างเครือข่าย แบบแบ่งตามงาน “เครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่า” ดังรูปที่ 2 วิสาหกิจชุมชนที่สามารถตอบสนองความต้องการและเกิดการยอมรับจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะวิสาหกิจชุมชนมีรูปแบบการบริหารในลักษณะเครือข่ายและเน้นการเปิดโอกาสให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน (ชนตติ พุ่มพฤษ และนฤมล อนุสนธิ์พัทธ์, 2563 : 141) วิสาหกิจชุมชนจะประสบความสำเร็จและยั่งยืนต้องมีการบริหารจัดการตั้งแต่เริ่มต้นในการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต้องมีความร่วมมือกันภายในองค์กร ผู้นำ สมาชิก ร่วมนำทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการผลิตสินค้า รวมทั้งต้องได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่กำกับดูแลและภาคเอกชน (ปณิดา แจ้ดนาลาว และธรรณี มณีศรี, 2563 : 142) การร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในเครือข่าย โดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วม เช่น การทำการตลาดร่วมกัน การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกัน และการบริหารจัดการเครือข่ายร่วมกัน เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน สร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นในกลุ่ม และนำไปสู่การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง (นวรรตน์ นิธิชัยอนันต์ และนภาพรรณ พัฒนฉัตรชัย, 2561 : 106 - 107)

รูปที่ 2 โครงสร้างเครือข่าย แบบแบ่งตามงาน “เครือข่ายไหมสุรินทร์สามเฒ่า”

2. รูปแบบการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการ ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในจังหวัดสุรินทร์

การพัฒนาเครือข่ายในเชิงพาณิชย์ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในจังหวัดสุรินทร์ โดยมีเป้าหมายเพื่อการพึ่งพาตนเองและกันเอง องค์ประกอบของรูปแบบเชิงบูรณาการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในจังหวัดสุรินทร์ ดังรูปที่ 3

รูปที่ 3 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเชิงบูรณาการของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์

จากรูปที่ 3 สามารถอธิบาย ดังนี้

1. องค์ประกอบที่ 1 กลุ่มเครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่า กลุ่มเครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่า เป็นเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตที่เกี่ยวข้องกับผ้าไหมที่มีเป้าหมายร่วมกัน มารวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้สามารถสร้างความตระหนักแก่กลุ่มเครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่า ให้เห็นความสำคัญของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และผลของกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนากลุ่มเครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่าให้มีความเข้มแข็ง รายละเอียดดังนี้

1. การประสานงาน (coordinating) การติดต่อสื่อสารทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้เกิดความคิด ความเข้าใจ เพื่อนำไปสู่การร่วมมือ การปฏิบัติงานให้สอดคล้องกันทั้งเวลาและกิจกรรมที่ต้องกระทำ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างสมานฉันท์ เพื่อให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น ไม่เกิดการทำงานซ้ำซ้อน ขัดแย้ง หรือเหลื่อมล้ำกัน

2. การสนับสนุนส่งเสริม (promotional support) กลุ่มเครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่าต้องมีการสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อให้กลุ่มเครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่าเกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และร่วมกิจกรรมต่างๆ

3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (knowledge sharing) กลุ่มเครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่า มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยความสมัครใจ เพื่อร่วมพัฒนาผ้าไหมและผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมสุรินทร์ให้มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของลูกค้า ซึ่งมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3 องค์ประกอบ ได้แก่

1) คน (people) ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เป็นแหล่งศูนย์รวมของความรู้ที่สมควรนำออกมาแบ่งปันเป็นอย่างยิ่ง โดยเป็นคนที่มีความรู้จากการปฏิบัติจริงและต้องการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ นั้น ด้วยความเต็มใจ

2) สถานที่ และบรรยากาศ (place) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีความน่าสนใจ สถานที่ที่ดี มีความเหมาะสมกับแต่ละกลุ่มคน ทำให้คนเหล่านั้นมาเจอกันพูดคุย ปรึกษา วิเคราะห์ปัญหา แบ่งปัน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างสบายใจ

3) สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ (infrastructure) เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดได้ง่ายและสะดวกขึ้น

การแบ่งปันประสบการณ์ของการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนเป็นการแบ่งปันความรู้ ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถสร้างความไว้วางใจในกลุ่ม (Ariño and Torre, 1998 : 322 - 323) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จของการรวมกลุ่ม (Ring et al., 1994 : 92) องค์ความรู้ที่อยู่ในตัวของบุคคลสามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กรได้ (Senge, 1990 : 17 - 26) รวมทั้งยังเป็นแผนที่นำทางไปสู่ความสำเร็จขององค์กร (Meyer and Sugiyama, 2007 : 18 - 19)

4. การพึ่งตนเองและกันเอง

กลุ่มเครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่ามีความสามารถที่จะช่วยเหลือกลุ่มของตนเองให้ได้มากที่สุด รวมถึงการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างกลุ่ม การมีสวัสดิการและความมั่นคงในกลุ่มในปัจจุบันถึงอนาคต

สวัสดิการที่พร้อมตอบสนองทันทีโดยไม่ต้องให้ใครมาจัดสวัสดิการให้ หรือให้ใครมาช่วยเหลือ ตัวชี้วัดความสำเร็จ ด้านศักยภาพชุมชน คือ ชุมชนที่มีประชาชนทำงานร่วมกันเพื่อสร้างระเบียบทางสังคมต่างๆ หลายด้าน มีการตั้งเป้าหมายสำหรับการใช้ชีวิตร่วมกันเป็นหมู่และมีความสามารถที่จะร่วมกันดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายนั้นๆ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2560 : 20 - 25)

2. องค์ประกอบที่ 2 หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐเป็นหน่วยงานสำคัญของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพราะวิสาหกิจชุมชนต่างๆ เกิดจากประชาชนผู้เป็นฐานรากทางสังคม หน่วยงานภาครัฐได้พัฒนา นโยบายที่เกี่ยวข้องกับพันธกิจของแต่ละหน่วยงาน เพื่อการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

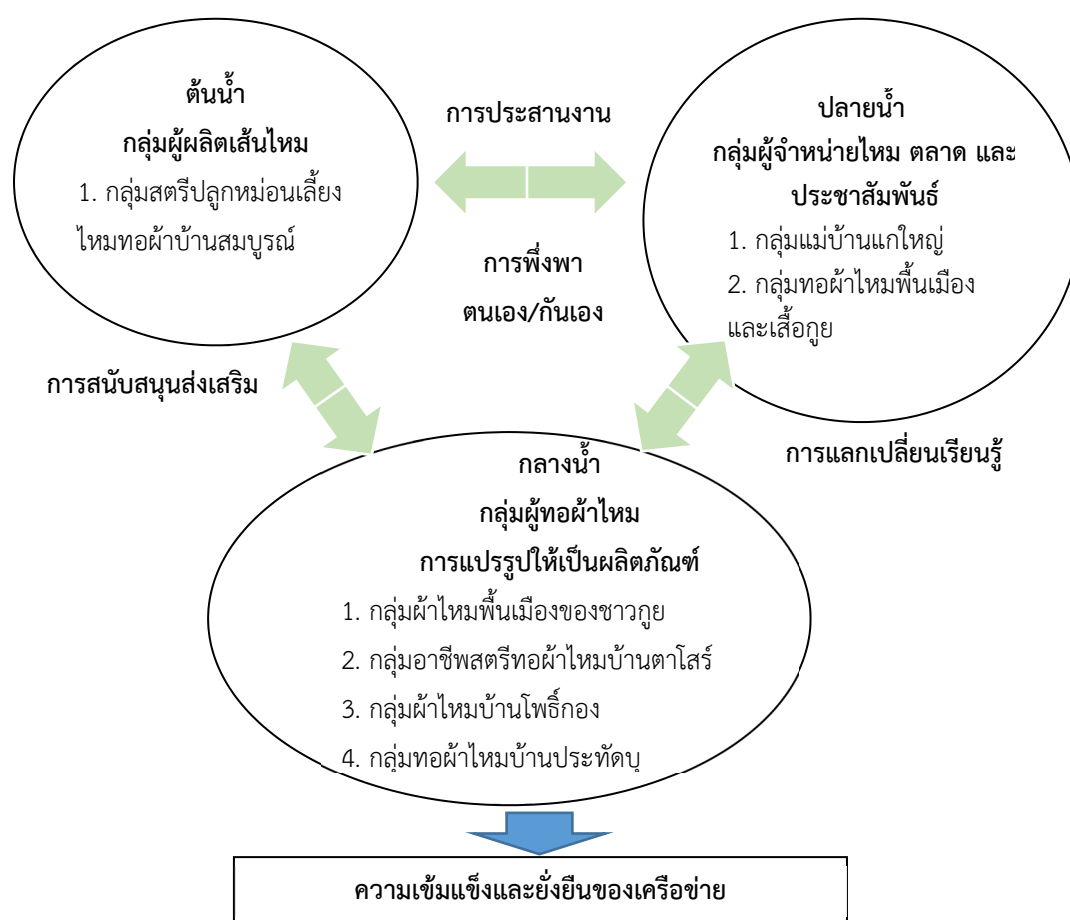
1. กรมการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนมีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคง และมีเสถียรภาพ สนับสนุนให้มีการจัดทำและใช้ประโยชน์จากข้อมูลสารสนเทศ ดำเนินการการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย จัดทำยุทธศาสตร์ชุมชน อีกทั้งจัดฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเพื่อนำชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

2. องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดชุมชนที่สามารถให้การส่งเสริม สนับสนุน ให้คำปรึกษาการพัฒนาชุมชน องค์การชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน ให้มีศักยภาพสูงขึ้น ดังนั้นองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่สามารถส่งเสริม สนับสนุน ทั้งในเชิงงบประมาณและองค์ความรู้ให้กับกลุ่มเครือข่ายไหมสุรินทร์สามเเผ่า ซึ่งหน่วยงานของรัฐควรมีการพัฒนาปัจจัยเอื้อในการดำเนินธุรกิจ เช่น ด้านเทคโนโลยีกฎระเบียบ การตลาด การเงิน การบริการภาครัฐ เป็นต้น และสร้างกฎระเบียบ เพื่อคุ้มครองผู้ประกอบการ OTOP ในรูปของอุปสรรคทางการค้าที่ไม่มีภาษี (non-tariff barriers) ในช่วงแรกอาจมีการห้ามนำเข้า การกำหนดโควตา มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช มาตรฐานสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (ธัญมัย เจริญกุล, 2557 : 187) การสนับสนุนจากภาครัฐเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการสร้างความอยู่รอดขององค์กรวิสาหกิจชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้โดยเริ่มจากการสร้างเครือข่ายกับวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ และหน่วยงานภายนอกเพื่อให้เกิดการแบ่งปันความรู้อันนำไปสู่การเรียนรู้และการสร้างความรู้ของวิสาหกิจชุมชนต่อไป (วิศัลย์ธีรา เมตตานนท์, 2560 : 121)

3. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ซึ่งเป็นแหล่งการศึกษาด้านวิชาชีพทางเทคโนโลยีเชิงบูรณาการที่มีความเข้มแข็งด้านวิชาการ เป็นที่พึ่งของประชาชนในทุกพื้นที่ ให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต โดยมีพันธกิจ (mission) สำคัญประการหนึ่งคือการสร้างงานวิจัย สิ่งประดิษฐ์ และนวัตกรรม บนพื้นฐานของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสู่การผลิต การบริการ และสร้างมูลค่าเพิ่มให้ประเทศ รวมทั้งมุ่งบริการวิชาการและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่สังคม ซึ่งเป็นการบูรณาการร่วมกันของแต่ละศาสตร์ทำให้สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันให้กับกลุ่มเครือข่ายไหมสุรินทร์สามเเผ่าให้สูงขึ้น นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

3. องค์ประกอบที่ 3 ภาควิชาไหมสุรินทร์ ภาควิชาไหมสุรินทร์ คือ กลุ่มผู้ผลิตและจำหน่ายที่เกี่ยวข้องกับผ้าไหม ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีเป้าหมายร่วมกัน มารวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย เช่น การส่งเสริม การแลกเปลี่ยน และเกื้อหนุนกัน ภาควิชาไหมสุรินทร์ แบ่งออกได้ 3 กลุ่ม ดังรูปที่ 4 รายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มต้นน้ำ ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ดำเนินการพัฒนาการปลูกหม่อนการเลี้ยงไหม พัฒนาคุณภาพหม่อน พัฒนาคุณภาพเส้นไหมให้ได้มาตรฐาน
2. กลุ่มกลางน้ำ ได้แก่ กลุ่มผู้ทอผ้าไหม ดำเนินการพัฒนาการฟอกการย้อม การทอ การออกแบบลวดลาย รวมทั้งการแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์จากผ้าไหม
3. กลุ่มปลายน้ำ ได้แก่ กลุ่มผู้จำหน่ายไหม ดำเนินการส่งเสริมการตลาดทั้งในและต่างประเทศ โดยมีการพัฒนาการตลาดและการประชาสัมพันธ์

รูปที่ 4 ภาควิชาไหมสุรินทร์

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

กลุ่มผู้ผลิตสินค้าชุมชนหลายแห่งยังไม่มีรูปแบบการสร้างเครือข่ายที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม บางแห่งเป็นการสร้างเครือข่ายเพียงชั่วคราวยังไม่เป็นระบบ หรือมีความสัมพันธ์กันในลักษณะแบบบังเอิญ อย่างไรก็ตามการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ถือเป็นหัวใจอันสำคัญในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เพราะหากขาดการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาเครือข่ายในการสร้างความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรมแล้ว จะไม่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันข้อมูล

ข่าวสารระหว่างกัน ดังนั้นเพื่อนำความรู้มาพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพเกิดประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพ งานวิจัยนี้จึงได้ศึกษารูปแบบเชิงบูรณาการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในเขตจังหวัดสุรินทร์ โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และได้คัดเลือกวิสาหกิจชุมชนนำร่อง โดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 7 กลุ่ม ผลของการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในจังหวัดสุรินทร์ ทำให้เกิดเครือข่ายชื่อ “เครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่า” ซึ่งรูปแบบเชิงบูรณาการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในเขตจังหวัดสุรินทร์ มีองค์ประกอบดังนี้ 1) กลุ่มเครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่า ซึ่งมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มไหมสุรินทร์สามเผ่าให้มีความเข้มแข็ง ได้แก่ การประสานงาน การสนับสนุนส่งเสริม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการพึ่งตนเองและกันเอง 2) หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน และ 3) ภาครัฐวิสาหกิจ ได้แก่ กลุ่มต้นน้ำ (เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม) กลุ่มกลางน้ำ (กลุ่มผู้ทอผ้าไหม) และกลุ่มปลายน้ำ (กลุ่มผู้จำหน่ายไหม)

อภิปรายผลการวิจัย

ปัญหาสำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือ การขาดการรวมกลุ่ม เพื่อพัฒนาเครือข่ายในการสร้างความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรม โดยการรวมกลุ่มจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน เกิดความร่วมมือในการวิจัยร่วมกัน การทำการตลาด การฝึกอบรม การแบ่งปันทักษะและประสบการณ์ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มผู้ผลิตสินค้าชุมชนหลายแห่งยังไม่มีรูปแบบการสร้างเครือข่ายที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม บางแห่งเป็นการสร้างเครือข่ายเพียงชั่วคราวยังไม่เป็นระบบหรือมีความสัมพันธ์กันในลักษณะแบบบังเอิญ (สุภาพร มากแจ้ง และพรศิริ กองนวล, 2550 : 69) การสร้างความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจสินค้าชุมชนให้ประสบความสำเร็จต้องเกิดจากปัจจัยภายนอก (external factors) และปัจจัยภายใน (internal factors) ซึ่งปัจจัยภายในที่มีความสำคัญ คือ การสร้างเครือข่ายของธุรกิจซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ เพราะช่วยสร้างโอกาสที่ดีให้กับธุรกิจ โดยเฉพาะธุรกิจขนาดย่อมอย่าง OTOP หรือ SMEs (Johannisson, 1996)

กลุ่มเครือข่ายไหมสุรินทร์สามเผ่าต้องมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านองค์ความรู้ต่างๆ เนื่องจากการจัดการความรู้เป็นปัจจัยที่มีสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กร ซึ่งได้แก่ การค้นพบ การแลกเปลี่ยน การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่กระจ่างชัดโดยผู้เชี่ยวชาญ และจากประสบการณ์ที่ได้รับมาแลกเปลี่ยนกัน การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ คือวิถีทางที่ช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน (Wasko and Faraj, 2000 : 170) องค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งของเครือข่าย คือ โครงสร้างเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในจังหวัดสุรินทร์ โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะต้องจัดทำโครงสร้างองค์กรและแบ่งหน้าที่การทำงานที่ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง สำหรับตำแหน่งประธานและคณะกรรมการกลุ่ม ผู้ที่จะได้รับการคัดเลือกจะต้องมีความรู้ มีทักษะ และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่ม มีความเป็นผู้นำ สามารถกำหนดกลยุทธ์ ทิศทาง นโยบาย เป้าหมาย ภารกิจ และการติดตามผลการดำเนินงานของกลุ่ม นอกจากนี้ทั้งประธาน คณะกรรมการ และสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ กฎหมาย ข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถจัดการบริหารความเสี่ยงในระดับที่เหมาะสม มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ คำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของกลุ่มและผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย นอกจากนี้จะต้องเปิดโอกาสให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของประธานและคณะกรรมการอีกด้วย (เจณีภา คงอิม, 2561 : 166)

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบด้านหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ยังพบการทำงานที่ซับซ้อนและมีขั้นตอนมากมาย หน่วยงานภาครัฐจึงควรปรับปรุงลดขั้นตอนการทำงาน ลดการทำงานในบางหน่วยงานที่ซับซ้อน นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐควรเพิ่มการสนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายที่มีส่วนร่วมกับภาคธุรกิจ มีการศึกษาความต้องการของผู้ประกอบการสินค้าชุมชน อาจอยู่ในรูปแบบของการสร้างงานวิจัยหรือนวัตกรรมร่วมกัน ควรส่งเสริมให้ผู้ประกอบการสินค้าชุมชนมีความสามารถในการเข้าสู่ตลาดการแข่งขัน อย่างไรก็ตามไม่ควรให้ผู้ประกอบการต้องพึ่งพิงภาครัฐอย่างเดียว ควรส่งเสริมให้สามารถแข่งขันในโลกของการแข่งขันเสรีได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินธุรกิจเกิดความยั่งยืนได้ (ธัญมัย เจริญกุล, 2557 : 187)

การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำความรู้มาพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้สามารถเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบ การประชุมสัมมนา การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการวิจัย เป็นต้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานต่างๆ เช่น สถาบันการศึกษา วิสาหกิจชุมชนต้นแบบ องค์กรเอกชนและหน่วยงานภาครัฐ ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างต่อเนื่อง (นวรรตน์ นิธิชัยนันต์ และนภาพรรณ พัฒนฉัตรชัย, 2561 : 108)

วิสาหกิจชุมชนเป็นองค์กรที่มีส่วนสำคัญต่อการขับเคลื่อนที่ช่วยลดปัญหาความยากจนระดับชาติและเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Teerakul et al., 2010 : 6) เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชนเป็นอย่างมาก การสร้างเครือข่ายจะนำไปสู่ปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อความสามารถในการอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชน (วิศลย์ธีรา เมตตานนท์, 2560 : 120) และมีผลต่อการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน (Porter, 1990)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับเครือข่ายอื่นๆ ทั้งในระดับจังหวัด ระดับภาคและระดับประเทศ อาจส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนมากยิ่งขึ้น

2. ได้ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพเดียวกัน และพันธมิตรการค้าด้านวัตถุดิบ เชื่อมโยงในการประสานงานและติดต่อสื่อสารกันผ่านรูปแบบ “เครือข่ายไหมสุรินทร์สามเเผ่” ทำให้เกิดการเข้าถึงและความสัมพันธ์ที่ดีในเชิงการค้า

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยประเมินผลการดำเนินการของเครือข่าย ตัวชี้วัดความสำเร็จของการดำเนินการของเครือข่ายและผลการติดตาม กำกับ ควบคุมการดำเนินงาน

2. วิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทานของผลิตภัณฑ์ไหม และการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ไหมในจังหวัดสุรินทร์

3. การพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ไหมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2556 ขอขอบคุณประธานและสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมจังหวัดสุรินทร์ทุกท่านที่ได้มีส่วนช่วยให้งานวิจัยดังกล่าวนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). *แนวทางการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ*. กรุงเทพฯ : สโตร์ครีเอทีฟแฮส.
- กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1. (2561). *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 (พ.ศ. 2561 – พ.ศ. 2564) ฉบับทบทวน ปี พ.ศ. 2562* [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 11 ธันวาคม 2562, จาก : http://www.osmnortheast-s1.moi.go.th/file/plan_develop/1517973791.pdf.
- เจณิภา คงอิม. (2561). การดำเนินงานของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนนทบุรี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์*, 4(1), 156 - 170.
- ชนเดตี พุ่มพฤษ และณฤมล อนุสนธิ์พัทธ์. (2563). ศักยภาพและความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์*, 22(1), 133 - 144.
- ฉันทมัย เจียรกุล. (2557). ปัญหาและแนวทางการปรับตัวของ OTOP เพื่อพร้อมรับการเปิด AEC. *วารสารนักบริหาร*, 34(1), 177 - 191.
- นวรรตน์ นิธิชัยนันต์ และนภาพรรณ พัฒนฉัตรชัย. (2561). การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา : กลุ่มวิสาหกิจชุมชนโรงสีข้าวบ้านโจรก. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 13(46), 101 - 111.
- แน่งน้อย ย่านวารี. (2553). *การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ* [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2560, จาก : http://ismbas.blogspot.com/2010/09/blog-post_14.html.
- ปณิดา แจ้ดนาลาว และธรีณี มณีศรี. (2563). รูปแบบการจัดการโซ่อุปทานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสินค้าเกษตรอย่างยั่งยืน. *วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 14(1), 133 - 145.
- ภรณ์ หลาวทอง. (2558). การพัฒนาเครือข่ายภายใต้บริบทของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกายพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิชาการคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย*, 11(2), 126 - 138.
- วิศัลย์ธีรา เมตตานนท์. (2560). การจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน : ทางเลือกในการพัฒนาความสามารถในการอยู่รอด. *วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กร*, 9(1), 103 - 126.
- สมเกียรติ สุทธิธรรมากร, ยุวรี ญาณปริชาเศรษฐ, ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม, นรินทร์ สังข์รักษา. (2562). การสร้างสรรค์มูลค่าของผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 13(1), 270 - 283.
- สุภาพร มากแจ้ง และพรศิริ กองนวล. (2550). การวิจัยและพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน : การศึกษาผลิตภัณฑ์ชุมชนปากคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 1(2), 65 - 78.

- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2556). พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2560, จาก : <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%CA69/%CA69-20-2548-a0001.htm>.
- Adelman, C. (1993). Kurt Lewin and the Origins of Action Research. *Educational Action Research*, 1(1) : 7 - 24.
- Ariño, A. and Torre, J. D. L. (1998). Learning from Failure : Towards an Evolutionary Model of Collaborative Ventures. *Organization Science*, 9(3), 306 - 325.
- Creighton, J. L. (2005). *The Public Participation Handbook Making Better Decisions Through Citizen Involvement*. San Francisco : Jossey Bass.
- Edwards, T., Delbridge, R., Munday, M. (2005). Understanding Innovation in Small and Medium-Sized Enterprises : a Process Manifest. *Technovation*, 25(10), 1119 - 1127.
- Johannisson, B. (1996). *The Dynamics of Entrepreneurial Networks* [Online]. Retrieved March 13th, 2020, Available : <http://fusionmx.babson.edu/entrep/fer/papers96/johannis/johannis.htm>.
- Meyer, B. and Sugiyama, K. (2007). The Concept of Knowledge in KM : A Dimensional Model. *Journal of Knowledge Management*, 11(1), 17 - 35.
- Naudé, P., Zaefarian, G., Najafi Tavani, Z., Neghabi, S., Zaefarian, R. (2014). The Influence of Network Effects on SME Performance. *Industrial Marketing Management*, 43(4), 630 - 641.
- Porter, M. E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations* [Online]. Retrieved March 13th, 2020, Available : <https://hbr.org/1990/03/the-competitive-advantage-of-nations>.
- Ring, P. S., Van de Ven, A. H., Milosevic, D. (1994). Developmental Processes of Cooperative Interorganizational Relationships. *The Academy of Management Review*, 19(1), 90 - 118.
- Senge, P. M. (1990). *The Fifth Discipline : The Art & Practice of the Learning Organization*. New York : Currency Doubleday.
- Teerakul, N., Villano, R. A., Wood, F., Mounter, S. (2010). A Framework for Assessing Impacts of Community-Based Enterprises on Poverty Reduction : a Case Study in Northern Thailand. In *the Australian Agricultural and Resource Economics Society (AARES) 54th National Conference*. February 10th -12th, 2010. 1 - 23. Australia : University of New England.
- Wasko, M. M., and Faraj, S. (2000). "It is what one does": Why People Participate and Help Others in Electronic Communities of Practice. *Journal of Strategic Information Systems*, 9(2000), 155 - 173.